

Процес опанування людиною соціального досвіду, коли він перетворюється на власні цінності й орієнтації, називають *соціалізацією*. Людина вибірково вводить у свою систему поведінки ті норми і шаблони, що прийняті в суспільстві або групі. Поза постійними зв'язками з іншими людьми соціалізація неможлива. Саме тому питання розвитку, формування та соціалізації особистості знайшли своє відображення у народній педагогіці.

Зокрема, кожна стадія соціалізації має такий вигляд:

1. *Первинна соціалізація*, або стадія адаптації (від народження до підліткового періоду дитина засвоює соціальний досвід некритично, адаптується, пристосовується, наслідує).

Цить, дитино, не плач,

Принесе киця калач.

Вже недалечко — на мостику,

Несе калач на хвостикі...

2. *Стадія індивідуалізації* (з'являється бажання виділити себе серед інших, критичне ставлення до суспільних норм поведінки). У підлітковому віці стадія індивідуалізації, самовизначення "світ і я" характеризується як проміжна соціалізація, тому що усе ще не стійке у світогляді і характері підлітка: «Тни дерево, доки молоде, вчи дитя, поки мале».

3. *Юнацький вік* (18-25 років) характеризується як усталена концептуальна соціалізація, коли виробляються стійкі властивості особистості: «Дитя — що тісто: як замісив, так і виросло».

4. *Стадія інтеграції* (з'являється бажання знайти своє місце в суспільстві, "вписатися" у суспільство). Інтеграція проходить благополучно, якщо властивості людини приймаються групою, суспільством: «Яке дерево, такі й квіти, які батьки, такі і їхні діти».

5. *Трудова стадія* соціалізації охоплює весь період зрілості людини, весь період її трудової діяльності, коли людина не тільки опановує соціальний досвід, але й відтворює його за рахунок активного впливу людини на середовище через свою діяльність: «Щастя не в хмарах ховається, а працею здобувається».

6. *Післятрудова стадія* соціалізації розглядає похилий вік як вік, що робить істотний внесок у відтворення соціального досвіду, у процес передачі його новим поколінням: «Слухай, слухай та на вус мотай, а під старість як знахідка буде».

Народна педагогіка пройнята глибокою людяністю. Вона високо підносить гідність людини, її життєву місію. Народ-педагог послідовно бореться за право кожної людини розкрити свої найкращі риси. У скарбниці усної народної творчості можна знайти вагомі засоби, спрямовані на розв'язання складних завдань всебічного гармонійного розвитку дітей з урахуванням їхніх вікових особливостей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Зінковський Ю.Ф. Педагогічна і психологічна науки в Україні: том 5 – К.: Педагогічна думка, 2007.– 391с.
2. Кузьмінський А.І., Омеляненко В.Л. Народна педагогіка: світовий досвід – К.: Знання-Прес, 2003.–134с.
3. Стельмахович М.Г. Народна педагогіка – К.: Рад. школа, 1985.–312с.
4. Стельмахович М.Г. Українська родинна педагогіка: Навчальний посібник – К.:1996. –288с.
5. Чайка В.М., Цимбал Л.М., Пономаренко Т.Л. Українська етнопедогогіка: Навчальний посібник для студентів педагогічних навчальних закладів – Миколаїв; Тернопіль: ТНПУ, 2007. – 222с.

Якимшин О.

Науковий керівник – доц. Боднар В.Т.

«ПОЄДНАННЯ ПРОТИЛЕЖНОСТЕЙ: ЧАРІВНОСТІ Й ЖОРСТОКОСТІ В ОБРАЗІ КАРМЕН» (ЗА ОДНОЙМЕННОЮ НОВЕЛОЮ ПРОСПЕРА МЕРІМЕ)

Прагнення П. Меріме до зображення сильних, яскравих пристрастей, цільної, безпосередньої натури, що складається в умовах "нецивілізованого" суспільства, визначило характер основних образів новели "Кармен". З'явилась славнозвісна новела П. Меріме "Кармен" 1845 року, тобто через кілька років після другої поїздки письменника до Іспанії. Що ж до сюжету новели, то в його основу ліг випадок, - його розповіла графиня де Монтіхо, - з солдатом, якого спокусила жінка. Сюжет

новели і образи її головних дійових осіб, як і все те барвисте тло, на якому розгортається дія, – породження реальних життєвих вражень письменника.

"Кармен" - одне з найскладніших і в той же час надзвичайно чітких за своєю композицією творів П. Меріме. Ця велика новела складається з трьох різко відмежованих частин: перша частина - скупа і нарочито об'єктивна розповідь археолога, що випадково зіткнувся із знаменитим бандитом Хосе Наварро і його подругою, циганкою Кармен; друга частина - сповнена глибокого драматизму і пристрасності сумна історія дона Хосе, розказана ним самим; третя, завершальна частина, - етнографічна довідка про вдачі іспанських циганів і невелике філологічне дослідження про корені і граматичні форми мови цигана.

Мотив жорстокої чарівності дістав свій подальший розвиток у новелі "Кармен". "Кармен" - успішне завершення боротьби П. Меріме з романтичною екзотикою. . "Ніколи ще романтику не було втілено в літературі з такою безперечною реалістичністю", - писав про новелу "Кармен" К. Локс: "Справді, побут і звичаї Іспанії подано в новелі не очима стороннього, нехай навіть добре обізнаного, спостерігача, а, сказати б, зсередини: основні картини і психологічні колізії передані одним з головних персонажів новели - Хосе, тобто тим, для кого іспанська екзотика не є, власне, екзотикою. Більш того, розповідь Хосе постійно контролюється тверезими спостереженнями вченого-етнографа, археолога, лінгвіста, нарешті" [2; 35].

Художня стихія "Кармен" неначе підкоряється відчуттям реалістичної тверезості й витриманості. Сюжетна структура новели Меріме - трагічне сплетіння кількох людських дол, зокрема циганки Кармен й іспанця Хосе. Вони належать до народів з культурою, що дуже відрізняє їх одне від одного: Хосе - баск, а Кармен - циганка. Тут зіткнулися дві народності і, відповідно, два погляди на світ.

В образі Кармен є щось від Венери Ілльської. Для них характерне поєднання протилежностей: чарівності і жорстокості.

Подібно до того, як мстиву натуру Коломби П. Меріме виправдав її фатальною вірністю звичаям, він виправдує і тяжкі злочини Хосе, але лише в тому разі, якщо вони не суперечать моралі його середовища. Тому такою болісною стала для Хосе необхідність в ім'я любові до Кармен зректися звичного життєвого укладу. І якщо розрив зі своїм укладом сам по собі ще не приніс Хосе безнадії й розпачу, то причиною цього стало його всепоглинаюче почуття до Кармен.

Кармен - один з найцікавіших жіночих образів не лише в творчості Меріме, але, мабуть, і в усій світовій літературі. Горда й волелюбна циганка давно вже зійшла зі сторінок твору Меріме й зажила самостійним життям. На відміну від Коломби, Кармен розлючено мстить не одному-двом своїм кривдникам, а цілому світові. Вона не виправдує тих, для кого цей світ прийнятний, її ставлення до оточення показане як у прекрасних, так і в нищих, одразливих проявах. І навіть ставлення до свого ненависного чоловіка Гарсія Кривого відбиває обидві, високу й низьку, натури Кармен. Вона прекрасна, коли прагне допомогти Гарсія звільнитися з тюрми, вона підла, коли хоче підвести його під кулі англійців. В Кармен ціла гама пристрасей і емоцій, добрих і гідких, високих і ганебних, героїчних і жалюгідних. Але кожній з цих пристрасей вона віддається в ім'я свободи - належати собі. Це неодноразове нагадування про її національність нею і Хосе, а також IV частина новели "Для людей її племені воля - це все", - говорить Хосе. Вона нездатна на міцну дружбу - про це свідчить її ставлення до товаришів. Вона нездатна по-справжньому любити, в цьому переконують її слова, звернені до Хосе перед трагічною розв'язкою: "Так, я його кохала, як і тебе, лише мить, може, менше, ніж тебе. Тепер я нікого більше не кохаю і ненавиджу себе за те, що кохала тебе [4; 73]. Жадоба свободи - свободи бурхливої, розбещеної, неконтрольованої - надає характерові Кармен тієї внутрішньої краси, тієї дикої чарівності, що і вабить до неї, і відштовхує від неї. Як уже було сказано в образі Кармен є щось від Венери Ілльської. Згадаймо про злу красу бронзової статуї - і придивімося до намальованого автором портрета Кармен: "То була дика і дивна краса, обличчя, яке з першого погляду дивувало, але яке не можна було забути. Особливо в її очах був якийсь чуттєвий і водночас жорстокий вираз, що його я не зустрічала у жодному людському погляді" [4; 73].

Поєднання протилежностей, що залишає враження якоїсь демонічної цільності, дуже характерне для екзотичних новел Меріме. Ці ознаки можна було спостерігати вже в новелах "Мозаїки", але в "Кармен" вони досягають віртуозної досконалості. Всі ті негативні якості Кармен, що умовно протиставляються позитивним, зовсім не заперечуються автором новели, бо її

привабливі риси втратили б без них своє значення. Прагнення бути вільною тим-то в даному разі і примітне, що йому підвладна істота - "жінка-диявол", лицемірка, злодійка, хитрунка [3;10]. Virізняючи в Кармен хороше і погане, не забувати, що таке вирізнення можливе лише в умовному аналітичному розгляді образу. В живій же Кармен одне без одного втрачає смисл.

Право Кармен розпоряджатись собою не лише не виключає, але й передбачає її фаталізм. Вона не озлоблюється на Хосе, чекаючи смерті від його руки, і ніяк не збирається йому перешкоджати. "Як мій ром, ти маєш право вбити свою ромі; але Кармен буде завжди вільною" [4; 99], - говорить вона йому. І ще: "Ти хочеш мене вбити, я це знаю, - сказала вона. - Така моя доля, але я не поступлюся" [4; 100]. І водночас цей фаталізм не робить її імпульсивною особою. Вірячи в невідворотність фатуму, вона (як і Хосе) живе не вибухами пристрастей, а твердими переконаннями. Усвідомлення визначеності своєї долі не штовхає її на бездумні вчинки, а лише зміцнює в ній віру у непорушності її життєвої позиції.

Для Хосе кохання - це щось постійне, незмінне, на все життя. Заради кохання він пішов дорогою Кармен, став контрабандистом - тільки б завжди бути з нею. Кармен інакше ставилась до кохання. Прояви волелюбної натури і вільного духу позначились не тільки на її повсякденному поведженні, на характері її дій, взагалі на способі життя, а й на її увяленні про кохання.

Вона не бачила в цьому прекрасному почутті чогось постійного, такого, що могло б заволодіти серцем назавжди. Це почуття виникло у неї імпульсивно, спонтанно, було не тривалим і могло також раптово зникнути, як і виникло.

Кармен уміла твердо обстоювати своє право бути вільною, самостійно вирішувати свої життєві проблеми, поводитися так, як самій подобалося. Вона зовсім не сприймала чийось втручання у свої особисті справи, не любила, щоб хтось нею командував. Та ця жінка — не тільки волелюбна, рішуча, тверда. Вона ще й горда, її гордість така, що викликало повагу, прикрашала людину, личила їй. Гордість Кармен дуже добре доповнила її зовнішні риси, дивовижним чином підсилила її вродливість.

Вона кмітлива і винахідлива, ніколи не пасує перед будь-якими труднощами, смілива в небезпечних ситуаціях.

Таким чином, перед читачами постає образ циганки Кармен як особистості сильної, волевої, сміливої, розумної, нелукавої з товаришами. Ми милуємося її вродою і поважаємо її прагнення бути незалежною в своїх діях і справах. Вона належить до тих персонажів світової літератури, які ніби виходять за рамки художнього твору і живуть у свідомості читача самостійним життям. Цей образ живе не тільки в літературі, але й сприймається нашою свідомістю як персоналіфікована реальність з усіма її прекрасними рисами, достоїнствами і слабостями.

Незважаючи на те, що у образі Кармен поєдналися такі протилежності, як чарівність та жорстокість, вона залишається і для нас сучасницею, бо в її образі знаходимо багато повчального і привабливого.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аніталова Л. Образ сильної особистості в новелістиці Проспера Меріме // Зарубіжна література в навчальних закладах. - 2001. №6.- С.19-21.
2. Келар С.П. Образи циган в європейській літературі // Зарубіжна література в навчальних закладах. - 1996. - №9. - С.35-39.
3. Маруськ Л.Я. Вечно живая Кармен // Всесвітня література та культура в навчальних закладах України. - 2008. - №4. - С.10-11.
4. Меріме П. Собрание сочинений в 4-х томах / Под. Ред.Н.М. Любимова. - Т.3. - М.: Правда. - 1983. - 304с.

Чубата М.

Науковий керівник – асист. Скуратко Т.М.

ОСОБЛИВОСТІ ІМПРЕСІОНІСТИЧНОГО МИСЛЕННЯ В НОВЕЛІСТИЦІ МИХАЙЛА КОЦЮБІНСЬКОГО

Майстрами новели в українській літературі виявили себе М. Коцюбинський, В. Стефаник, Г. Косинка, М. Хвильовий, Ю. Яновський, О. Гончар, Г. Тютюнник, В. Шевчук, Є. Гуцало. Блискучими новелістами у російській літературі по праву вважають І. Бабеля,